

CONTRIBUȚIA BRAȘOVULUI LA SPRIJINIREA RĂZBOIULUI PENTRU INDEPENDENȚA DE STAT A ROMÂNIEI

de ȘTEFAN SUCIU

Ca și în alte momente cruciale din istoria poporului nostru, solidaritatea națională s-a manifestat activ și în timpul evenimentelor care au dus la proclamarea și apoi la consfătuirea independenței de stat a României. Trecînd peste nenumărate opreliști, românii transilvăneni au acordat un sprijin substanțial fraților lor de peste mînti atît prin ajutoarele materiale trimise, cît și prin participarea directă, ca voluntari, pe cîmpul de luptă. Această solidaritate a românilor de pe ambele versanți ale Carpaților își are rădăcinile în legăturile economice, politice și culturale ce au existat neîntrerupt între cele trei țări române.

În împrejurimile istorice cînd românii au fost nevoiți, ca și alte popoare europene, să viețuiască în state separate, Brașovul, veche vatră strămoască, a constituit centrul principal în menținerea și dezvoltarea legăturilor economice, politice și cultural-spirituale ale Transilvaniei cu Țara Românească și Moldova¹.

În mijlocul secolului al XIX-lea, datorită dezvoltării comerciale și industriale, s-a dezvoltat la Brașov o numeroasă burghezie românească care domina întreaga viață economică a orașului și împrejurimile. Mulți dintre negustorii brașoveni cu situație materială bună erau, în limitele concepției și intereselor burgheze, luptători pentru emanciparea poporului român și susținători ai progresului cultural².

Alături de aceștia își desfășurau activitatea în Brașov mai mulți intelectuali militanți români în frunte cu George Barițiu, Iacob Mureșianu, Iosif Barac, Aron Densușianu și alții. Patriotismul inflăcărât a unit această intelectualitate cu burghezia progresistă brașoveană într-o luptă comună pentru emanciparea socială și națională a românilor aflați sub dominația Imperiului austro-ungar. Această unitate s-a manifestat din plin și în timpul războiului de independență.

Un mijloc și totodată un exemplu de solidaritate românească pentru ajutorarea armatei române l-a constituit și acele acțiuni patriotice cu carac-

¹ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj, 1968, p. 18.

² Vasile Netea, *George Barițiu, viața și activitatea sa*, București, 1966, p. 58.

ter de masă prin care românii transilvăneni au oferit numeroase ofrande în bani, obiecte de îmbrăcăminte, alimente, medicamente, și altele. În acest scop se creează comitele de sprijin a luptei pentru independență.

După constituirea, la 5 mai 1877, a Comitetului femeilor române din Sibiu, marele cărturar și patriot George Barițiu, în „Epistola respectuoasă către femeile noastre” din 7/19 mai 1877³ elogiază acțiunile întreprinse de către „națiunea întreagă, bărbați și femei, juni și june” pentru ajutorarea armatei române, lansind în același timp un apel călduros pentru înființarea altor comitate urbane și rurale, venindu-se astfel în sprijinul ostașilor români deoarece sînt „frați ai noștri care se bat și-și varsă sîngele pentru existența patriei și a națiunii, pentru libertate”.

Odată cu apelul lui George Barițiu, Sevastiana Mureșianu, soția lui Jacob Mureșianu, publică o scrisoare prin care anunță că „pentru a veni în ajutorul fraților de un sînge care sînt în suferințe și cu atît mai virtos întru ajutorul eroilor români care sîngerează în lupta pentru apărarea existenței naționale române” oferă 30 kg de scame și bandaje, invitind toate „surorile române” să-i urmeze exemplul⁴.

În urma publicării acestor apeluri, în ziua de 10/22 mai 1877⁵ are loc în localul Casinei române (str. Poarta Scheilor nr.3) adunarea românilor din Brașov, convocată din inițiativa lui Diamandi I. Manole cu scopul de a se organiza acțiuni de sprijinire a războiului de independență. Pentru coordonarea acestor acțiuni se alege, la propunerea lui Iulian Filipescu, „Comitetul românilor din Brașov pentru ajutorarea soldaților răniți din România”, format din 15 membri și anume: Dimitrie Enciovici, Ioan Petric, Nicolae Th. Ciurcu, Aron Densușeanu, Constantin Sterie, Ioan Stinghe, Ioan M. Burbea, George Persianu, Diamandi Manole, Dr. Ioan Neagoe, Bartolomeu Baiulescu, Ioan Lengher, George B. Pop, Iulian Filipescu și I. Lapedat. Președinte este ales Diamandi Manole, secretar Ioan Lapedat, iar casier Nicolae Th. Ciurcu.

În cadrul ședinței de constituire a comitetului s-au purtat discuții referitoare la sfera de acțiune, hotărîndu-se în final: comitetul să-și reglementeze activitatea sa și să publice în ziarele românești de dincoace de Carpați rezultatul ședinței de față, provocînd și pe alți români de inimă să imite exemplul brașovenilor⁶.

Acest indemn va fi cuprins și în „Apelul filantropic” elaborat de comitet după alegerea sa și în care se arăta: „Frații noștri de dincolo, puși în dura necesitate de ași apăra cu arma averea și existența, vocea carității vine a reclama de la umanitate ajutor și alinare”⁷.

³ „Gazeta Transilvaniei” nr. 35 din 20/8 mai 1877

⁴ Ibidem.

⁵ Arhivele Statului Brașov, fond Primăria Brașov, Acte prezidiale, 1877, nr. 232, fila 7: „Gazeta Transilvaniei”, nr. 37 din 15/27 mai 1877; cf.: Valeriu L. Bologa, — Ajutorul românilor ardeleni pentru răniții războiului independenței, Sibiu 1941; Paul Abrudan, Contribuția materială și financiară a românilor transilvăneni în sprijinul războiului pentru independență din 1877—1878, activitatea centrului de colectare din Brașov, în „Transilvania” nr. 9/1976, p. 45—46.

⁶ Arhive Statului Brașov, fond Primăria Brașov acte prezidiale, 1877, nr. 232, fila 8

⁷ „Gazeta Transilvaniei” nr. 37, din 15/27 mai 1877

Aceeași dorință de a veni în sprijinul fraților de peste munți în lupta pentru neam și țară au manifestat-o și făgărăsenii. A doua zi după constituirea comitetului din Brașov, la 11/23 mai 1877 femeile române din Făgăraș au format un comitet în vederea ajutorării soldaților români răniți „pe cîmpul bătăliei pentru libertate”. Comitetul era format din 12 membre avînd ca președintă pe Anastasia Popoescu⁸.

Format din cele mai de seamă personalități ale vieții economice și culturale, comitetul din Brașov a desfășurat chiar din prima zi a existenței sale o vastă activitate — prin presă, conferințe, manifestări culturale — de mobilizare a tuturor categoriilor sociale pentru participarea lor la acțiunile de ajutorare a soldaților români care luptau eroic pentru apărarea independenței României. Spre Brașov se îndreptau contribuții bănești și în alte forme din toate colțurile Transilvaniei. Demn de remarcat este faptul că paralel cu acest comitet își desfășura activitatea de colectare a ofrandelor în articole de îmbrăcăminte, bandaje, scame, etc. un comitet alcătuit din femei în frunte cu Hareti Stănescu, membră în Comitetul Reuniunii femeilor române din Brașov în perioada 1873—1882⁹.

Primele donații bănești ale brașovenilor s-au făcut în ziua de 10/22 mai 1877 în adunarea de înființare a comitetului de ajutorare a soldaților răniți. Un număr de 78 de persoane, prezente la adunare, au subscris 7 232,75 franci aur și 157 florini¹⁰. Din această sumă, la data de 13/25 mai s-au trimis la Crucea roșie din București 7 125 franci. În scrisoarea de mulțumire, datată 17 mai 1877, Dimitrie Ghica și Ioan Boboc, președinte și, respectiv, secretar, se arată: „vă rugăm, domnule președinte, să exprimați fraților din Brașov recunoștința vie a comitetului „Crucea Roșie” și în special ce a subsemnaților pentru această donațiune nu numai suma însemnată a donațiunii, ci în special iuțea faptului arată dovada clară a simpatiei și a dragostei”¹¹.

În zilele de 14—15 mai 1877 românii din Schei mai contribuie cu 432 franci aur și 56 florini, la care se mai adaugă cantități însemnate de scame și fășii¹². Aceste contribuții, împreună cu diferența de 415 franci aur din prima donație, au fost trimise, de asemenea, la București¹³.

Deși abia înființate, activitatea comitetelor de sprijinire a războiului de neam și țară a provocat o puternică reacție din partea guvernului de la Budapesta, prezidat de contele Kálmán Tisza, care, din teama ca românii din Transilvania să nu-și intensifice lupta de eliberare națională, a dezlănțuit prin ziarele „Hon”, „Magyar Polgar”, „Hirnök”, „Kelet” și altele o campanie împotriva comitetelor românești și în primul rînd împotriva femeilor, considerate ca instigatoare împotriva statului maghiar, războiul României

⁸ *Ibidem*, nr. 38 din 19/31 mai 1877

⁹ Reuniunea femeilor române din Brașov, raport despre festivitățile jubileului ei semi-centenar, Brașov, 1902, Tipografia A. Mureșianu, p. 87—88

¹⁰ Arhivlele Statului Brașov, fond Primăria Brașov, 1877, nr. 232, fila 4; Muzeul primei școli românești din Schei—Brașov, dosar 1877, lista 1; „Gazeta Transilvaniei” nr. 39, din 22 mai /3 iunie 1877.

¹¹ „Gazeta Transilvaniei” nr. 41 din 29 mai/10 iunie 1877

¹² Muzeul primei școli românești din Schei—Brașov, dosar 1877, lista 2.

¹³ Arhivlele Statului Brașov, fond Primăria Brașov, acte prezidiale, 1877, nr. 232, filele 10—11.

fiind considerat ca un act de „felonie” și „rebeliune”¹⁴. La începutul lunii iunie ziarul „Kelet” scria, referindu-se la ajutorarea soldaților români răniți, că: „nu se poate tolera ajutorarea unei armate care poate aduce în primejdie chiar existența Ungariei, a unor soldați care, vindecați, ar putea să ridice armata împotriva ei”¹⁵.

Concomitent cu aceste atacuri șovine, ofensatoare, se iau măsuri de supraveghere și urmărire a acțiunilor întreprinse de români. Într-o scrisoare adresată directorului „Gazetei Transilvaniei” mai mulți români din Făgăraș se plîng că scrisorile pe care le primesc sînt toate cenzurate¹⁶. La fel sînt supuși urmăririi și călătorii străini aflați cu pașaport în județ. Cu ordinul 349 din 14 26 mai 1877, prefectul comitatului Brașov cere tuturor primărilor, notarilor și juzilor, „ca urmare a izbucnirii războiului ruso-turc în învecinatul principat România” să supravegheze cu cea mai mare atenție persoanele care sosesc cu pașaport, urmînd ca indivizii suspecti să fie arestați¹⁷.

Autoritățile guvernamentale nu s-au mulțumit însă numai cu aceste manifestații de intimidare, ci, temîndu-se de noi acțiuni politice ale românilor transilvăneni de solidaritate cu România, au trecut a interzicerea funcționării comitetelor românești de ajutorare a soldaților români răniți.

La data de 28 mai 1877¹⁸ prefectul comitetului Brașov, Szentivany Gyula, cu nr. 325 prezidial, referindu-se la ordinul 425 din 24 mai 1877 al ministrului de interne de la Budapesta, cere primarului din Brașov să dizolve neîntîrziat comitetul românilor din Brașov pentru ajutorarea soldaților răniți din România. Totodată se interzice întemeierea de noi comitete de ajutorare, specificîndu-se că particularii pot strînge pentru răniții oricărei părți beligerante ajutoare în îmbrăcăminte, articole sanitare și bani.

Căutînd să motiveze desființarea comitetelor românești de ajutorare, ministrul de interne de la Budapesta, în ordinul dat, arăta că „trebuie să se aibă deplină siguranță că ajutorul pentru răniți să nu poată fi folosit ca pretext pentru demonstrații politice, care nu ar fi compatibile cu principiul adoptat al neutralității”. Nici un om de bună credință nu poate da crezare acestor motivări, pentru că în timp ce cometele românilor erau dizolvate, în Ungaria se intensifica, chiar prin organele de stat, stringerea de colecte pentru susținerea armatei otomane. Este clar că reprezentanții puterii oprimate a dualismului austro-ungar se temeau de intensificarea luptelor naționale ale românilor din Transilvania.

Ca urmare a ordinului mai sus menționat, Diamandi Manole și Nicolae Th. Ciurcu sînt invitați și apoi anchetați la sediul Primăriei Brașov de către Iohann Gött, primar, Siteken, vicecăpitan al orașului și Alexander Szabo, vice-notar¹⁹. Răspunzînd acuzației că s-a constituit comitetul fără aprobarea primăriei, Diamandi I. Manole a arătat că „deoarece în Ungaria s-au înființat comitete pentru ajutorarea răniților turci, am gîndit că ne va fi îngăduit

¹⁴ Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertate națională (1848--1881)*, Editura științifică, București, 1974, p. 405.

¹⁵ Valeriu L. Bologa, *op. cit.* p. 9

¹⁶ Arhivele Statului Brașov, fond Redacția „Gazetei Transilvaniei” 1877, nr. 1

¹⁷ Arhivele Statului Brașov, fond Primăria Brașov, acte prezidiale, 1877, nr. 228

¹⁸ *Ibidem*, nr. 232, filele 12—14

¹⁹ *Ibidem*, filele 2—4

și nouă a ne consulta și a înființa un comitet pentru a aduna ajutoare în favoarea românilor răniți în război. De altfel, nu ne este cunoscută nici o lege care ar opri adunări publice și înființarea de comitete pentru colecte în favoarea răniților”.

La sfârșitul anchetei se aduce la cunoștința lui Diamandi I. Manole, și Nicolae Th. Ciurcu că, potrivit ordinului prefectului comitatului Brașov, comitetul se dizolvă, menționându-se că este la discreția unor persoane particulare să întreprindă acțiuni de strângere de bani pentru soldații români răniți, acestea însă trebuie anunțate la acest oficiu”. A doua zi după anchetă, la 18/30 mai 1877²⁰, primarul raportează despre îndeplinirea ordinului 325 al prefectului comitatului Brașov privind desființarea comitetului. La raport se anexează copii după listele de donații și o recipisă despre trimiterea la Crucea Roșie din București a sumei de 7 540 franci aur. Cu toate acestea, abia la 22 mai/3 iunie 1877²¹ primarul comunică în scris tuturor celor 15 membri ai comitetului de ajutorare din Brașov ordinul de dizolvare, în care, printre altele se arată: declar acest comitet ca fiind dizolvat, iar activitatea sa ulterioară drept oprită, încheiată”.

Împotriva măsurilor represive luate de autoritățile de la Budapesta față de comitet, Diamandi I. Manole face un amplu și documentat recurs²². El consideră ca anticonstituțional ordinul de dizolvare pentru că „după noțiunile cele mai elementare, neutralitatea nu se poate vătămă prin practicarea simțămîntului de umanitate. Dacă în numele neutralității s-au desființat comitetele românești, de ce — se întreabă Diamandi Manole — n-au fost dizolvate și comitetele maghiare de ajutorare a soldaților turci. Mai mult, în Austro-Ungaria au loc o serie de manifestații pentru sprijinirea turcilor, în timp ce comitetele românești s-au dizolvat cu „repeziciunea electricității”. Consideră că acest act polițienesc nu are alt scop decît de „a înăbuși la români expresia sentimentelor de umanitate”.

Protestul energic înaintat de Diamandi Manole a provocat iritare în rîndul autorităților guvernamentale și județene. La 12 septembrie 1877²³ comitele suprem al comitatului Brașov restituie primăriei Brașov recursul cu precizarea că ministrul de interne, prin ordinul 818 din 17 august menține în vigoare ordinul 425 din 24 mai 1877 referitor la interzicerea comitetelor românești de ajutorare. Totodată cere primarului să-i atragă atenția recurentului ca în cererile adresate guvernului să întrebuițeze „exprimări cuviincioase”.

În articolul „Spre folosul românilor răniți”²⁴ George Barițiu dă un răspuns energic atacurilor lansate de reprezentanții guvernului de la Budapesta la adresa acțiunilor patriotice ale femeilor române. În articol se arată că „judecata imparțială și dreaptă a Europei creștine și civilizate, care pe noi, românii din acest imperiu, ne-ar infiera cu stigma de trădători ai singelui nostru dacă nu am sări în ajutorul fraților noștri de aceeași origine, națiune, limbă, religione, nici măcar cu cite trei coți de pînză, care se pun pe fața mor-

²⁰ *Ibidem*, filele 10—11

²¹ *Ibidem*, fila 1

²² *Ibidem*, nr. 280; „Gazeta Transilvaniei” nr. 47 din 19 iunie/1 iulie 1877

²³ Arhivele Statului Brașov, fond Primăria Brașov, acte prezidiale, 1877, nr. 280, anexa 511

²⁴ „Gazeta Transilvaniei” nr. 39 din 22 mai/3 iunie 1877

ților, cind îi așează în sicriu". Exprimînd hotărîrea fermă de a se continua stringerea ajutoarelor pentru armata română, articolul conchide: „Așa dară femeile noastre vor merge cu pași siguri pe calea ce le arată inima lor, voința națională și exemplul Europei luminate”.

Aceeași dorință a românilor din Transilvania de a contribui la victoriile armatei române o exprima și un corespondent al „Gazetei” din Craiova: „Cred ei oare că prin acea dizolvare vor opri simpatiile românilor de dincolo de Carpați spre a zbura spre frații lor de dincoace; lacrimile lor de bucurie de a curge pentru victoriile drapelului român? Nu, aceasta nu se poate, fiindcă nu există nici o autoritate omenească care să poată reglementa bătaia inimii”²⁵.

Dizolvarea comitetului a produs o adîncă nemulțumire în rîndul românilor brașoveni. La 9 iunie 1877²⁶ mai mulți fruntași ai mișcării naționale din Brașov redactează „Apelul către români” în care își exprimă convingerea că dacă comitetul a putut fi dizolvat, „sentimentul umanității, iubirea și legătura de sînge nu se dizolvă decît odată cu viața”. În continuare, documentul arată că este necesar să se continue ajutorarea ostașilor răniți, apellîndu-se „la toți aceia în al căror piept bate o fierbinte inimă de român, la toți aceia în al căror nobil sin arde focul sacru al umanității, în fine la toți aceia care pentru onoarea secolului în care trăim, doresc triumful civilizațiunii asupra barbarismului (...). S-ar putea acum, Români, ca noi cei mai aproape ai lor, noi asupra cărora încă s-au răsfrînt razele binefăcătoare ale victoriei lor, noi să rămînem nepăsători față de aceia care vin a continua opera începută de glorioșii lor strămoși?”

La sfîrșitul apelului se arată că ofrandele în bani se vor primi în continuare de Diamandi I. Manole, luptător neînfîcat pentru apărarea cauzei românești,^{26a} care imediat după desființarea comitetului a declarat că „pentru

²⁵ *Ibidem*, nr. 44 din 9/21 iunie 1877

²⁶ *Ibidem*, nr. 45 din 12/24 iunie 1877

^{26 a.} Dimandi Manole (1833—1899) era fiul negustorului Ioan Manole, unul dintre animatorii și sprijinatorii școlilor și instituțiilor românești din Brașov. După terminarea studiilor, Diamandi Manole își începe cariera comercială la București, fiind asociat la o casă de schimb. După revenirea la Brașov, în anul 1864 continuă să mențină legături comerciale cu negustorii din România. Este ales membru al Casinei române, președinte al gremiului de comerț românesc levantin și apoi al Camerei de comerț și industrie din Brașov. Urînd exemplul tatălui său, contribuie la dezvoltarea învățămîntului mediu românesc din Brașov, fiind și președinte al Comitetului pentru ajutorarea elevilor săraci de la școlile centrale române din localitate. Datorită devotamentului său față de școlile românești, se spune despre el că „muritor nu a fost să o iubească atît de mult ca dînsul”. Pe plan politic, Diamandi Manole se distinge ca un luptător hotărît pentru apărarea drepturilor naționale ale românilor din monarhia austro-ungară. La conferința națională a românilor din Transilvania, ținută la Sibiu între 12 și 14 mai 1881, este ales în comisia pentru elaborarea propunerilor ce trebuiau să fie prezentate adunării generale și în comitetul central al Partidului Național Român. Are un rol hotărît la înființarea ziarului „Tribuna”, fiind președinte al comitetului de direcție instituit pentru editarea acestui ziar. Mai tîrziu, în anul 1896 contribuie la apariția altui ziar românesc „Tribuna poporului” din Arad. Pentru activitatea sa pusă în slujba emancipării poporului român, între anii 1881—1897 este pus sub urmărire polițienească, fiind considerat „persoană periculoasă” pentru Monarhia austro-ungară.

S-a stîns din viață în ziua de 7 octombrie 1899 în locuința sa din Brașov, Str. Poarta Schei nr. 18. Exprimîndu-și durerea pentru această pierdere, Vasile Goldiș scria: „O cîtă iubire de neam s-a stîns cu suflarea din urmă a acestui bărbat... cîtă milă și îndurare s-a dus”. Cf. Vasile Netea, *Un negustor Dimandi Manole*, în „De la Petru Maior la Octavian Goga”, București,

ca scopul uman să nu sufere, mă declar gata ca persoană privată să-mi țin sfînta datorie de a primi și de aici înainte ofrande mărinimoase pentru scopul numit". Cu colectarea ofrandelor în scame și bandaje se va ocupa Hareti Stănescu, autoarea unui alt document intitulat „Apel către române” prin care cheamă femeile române „din orice parte a locului” pentru a veni în ajutorul „acelora care s-au dus să-și verse sîngele pentru înălțarea națiunii noastre românești”²⁷.

Măsurile represive luate de guvernul maghiar s-au dovedit cu totul ineficace. Fostii conducători ai comitetului s-au transformat în persoane particulare și au continuat acțiunea de stringere a ofrandelor.²⁸

Documentele aflate la Arhivele Statului Brașov create de fostele instituții administrative ale timpului, precum și consemnările zilnice în presa vremii, vin să confirme faptul că întreaga populație românească din județul Brașov, ca și din celelalte părți ale Transilvaniei, a înfruntat cu curaj, în deplină unitate, adversitatea cercurilor guvernante turcofile. Impresionantele cantități de materiale și sumele mari de bani sînt mărturii ale amplasării acțiunilor de solidaritate cu cei care luptau pentru apărarea independenței României.

Pentru o mai bună desfășurare a activității de colectarea ofrandelor, orașul Brașov a fost împărțit în mai multe sectoare de care răspundeau foștii membri ai comitetului dizolvat, precum și alți patrioți,²⁹ iar în localitățile județului în fruntea acțiunilor se aflau primari, notari, învățători, preoți, precum și soțiile acestora. Potrivit ordinului de dizolvare a „Comitetului românilor din Brașov pentru ajutorarea soldaților răniți din România” copii după listele originale cu donatorii, însoțite de recipise de expediere la Crucea Roșie din București a contribuțiilor bănești trebuiau prezentate autorităților locale, apoi erau înaintate Ministerului de interne de la Budapesta de către prefectul comitatului Brașov.

Încercăm să consemnăm, pe baza informațiilor cuprinse în documentele aflate la Arhivele Statului Brașov și în presa locală donațiile locuitorilor din satele și orașele județului Brașov. Trebuie să menționăm de la început că, avînd în vedere condițiile specifice în care s-au desfășurat acțiunile pentru sprijinirea războiului popular al independenței de către românii ardeleni, este greu să se stabilească adevărata valoare a acestor donații, precum și numărul total al persoanelor care le-au făcut. Presa românească din Transilvania, fie că n-a putut cuprinde în paginile sale toate contribuțiile anunțate, fie că redacțiile publicațiilor respective nu erau informate despre unele ajutoare. Nici informațiile cuprinse în documentele create de fostele instituții administrative ale timpului unde trebuiau prezentate, așa cum s-a mai ară-

1944, p. 133—141; Ion Bozdoc, *Statul polițist*, Brașov, 1944, p. 101—102; *Cărturari brașoveni*, Ghid bibliografic, Brașov, 1972, p. 133—134

²⁷ „Gazeta Transilvaniei” nr. 48 din 23 iunie/5 iulie 1877

²⁸ Vladimir Diculescu, *Războiul pentru cucerirea independenței României. Prilej de manifestare a unității de conștiință națională la românii din Transilvania și Banat*, în *Studii și articole de istorie*, XII, București, 1968, p. 28

²⁹ Muzeul primei școli românești din Schei—Brașov, dosar 1877, listele 4 și 9; Vasile Olteanu, *Contribuții brașovene la războiul de independență*, în „Astra” nr. II, 103, 1976, p. 5

tat, listele cu contribuabilii și cu indicarea sumelor donate, nu sînt complete. Multe ofrande în bani erau trimise direct la București, fără a mai fi înregistrate la autoritățile locale, după cum nu s-au luat în evidența acestora imensele cantități de materiale destinate ajutorării soldaților răniți.

Despre donațiile bănești ale românilor din orașul și celelalte localități ale fostului comitat Brașov făcute după dizolvarea comitetului de ajutorare, în registrele primăriei Brașov³⁰ există 14 referiri. La rubrica „obiectul” sînt indicate persoanele care prezintă listele, localitatea și sumele trimise la Societatea de Cruce Roșie din România. În 13 cazuri figurează numele aceluiași luptător patriot care a fost Diamandi I. Manole. Prima mențiune o găsim la 17/29 iunie 1877: Diamandi I. Manole prezintă două liste despre contribuțiile benevole strînse pentru soldații români răniți, reprezentînd 226 florini, 15 cr. și 1 103 franci aur³¹. Două zile mai tîrziu, „Gazeta Transilvaniei” publică scrisoarea lui Diamandi I. Manole prin care, referindu-se la aceleași donații anunță că: „în urma dizolvării comitetului a mai primit de la românii brașoveni ofrande pentru ajutorarea soldaților români, în valoare de 1 538 franci”³². Pînă la sfîrșitul lunii următoare se mai înregistrează alte 7 valoroase colecte, însumînd 781 franci aur și 637,90 florini³³.

La 31 august/12 septembrie 1877 Ioan Lengheru, președintele Reuniunii române de gimnastică și cîntări din Brașov, comunică primăriei din Brașov că a expediat pe adresa lui Dimitrie Ghica din București suma de 240 florini³⁴, sumă ce reprezintă încasările de la spectacolul muzical organizat în ziua de 4/16 iunie cu scopul ajutorării ostașilor români de pe front³⁵. În raportul de activitate pe anul 1877 al comitetului reuniunii se arată că spectacolul spre lauda dirigintelui și a membrilor activi a ieșit spre mulțumirea deplină a participanților, iar „prin jertfele binevoitoare ale membrilor reuniunii și ale altor oameni de inimă s-a putut obține în favoarea celor răniți suma de 240 florini”³⁶. În program, printre altele, au figurat: „Balcanul și Carpatul”, „Vivandiera” și „Bălcescu murind” de Vasile Alecsandri, „Două inimi nu-mi dau pace” de George Dima, etc., care au stors publicului aplauzele cele mai entuziaste”³⁷.

În semn de recunoștință pentru ajutoarele trimise de românii ardeleni, Societatea de Cruce Roșie din România a scris pe una din ambulanțele sale „Doamnele din Transilvania”. Despre atmosfera de entuziasm ce a cuprins populația capitalei la plecarea pe front a primelor ambulanțe „Gazeta Transilvaniei” scria: „Inimile românilor băteau de bucurie văzînd că în fața nenumăratelor obstacole ce întîmpină ai noștri, ei totuși n-au încetat de a alerga

³⁰ Arhivele Statului Brașov, fond Primăria Brașov, acte prezidiale registre IV. M. 26 – 1877 și nr. IV. M. 27 – 1878

³¹ *Ibidem*, registre nr. IV. M. 26 – 1877

³² „Gazeta Transilvaniei” nr. 47 din 19 iunie/1 iulie 1877

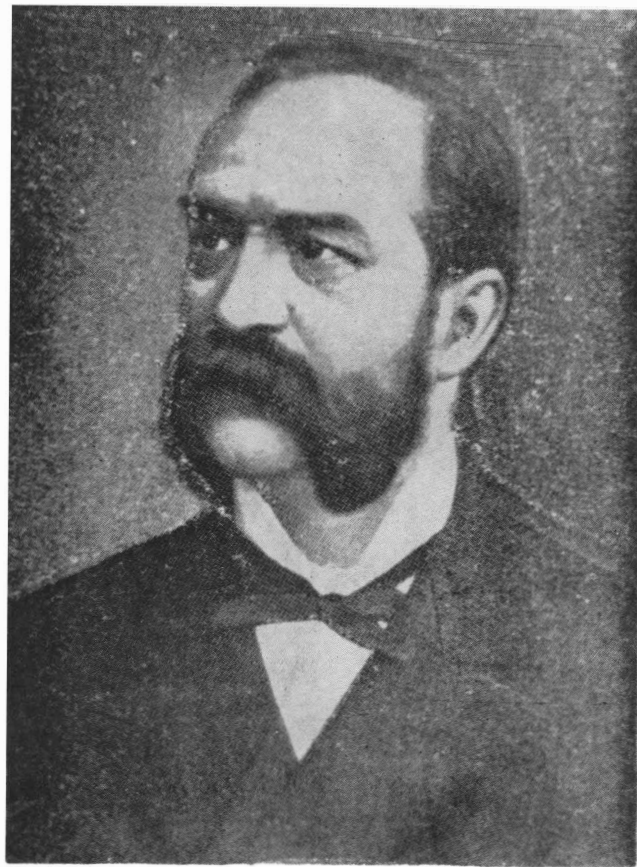
³³ Arhivele Statului Brașov, fond Primăria Brașov, acte prezidiale, registre nr. IV. M. 26 – 1877

³⁴ *Ibidem*

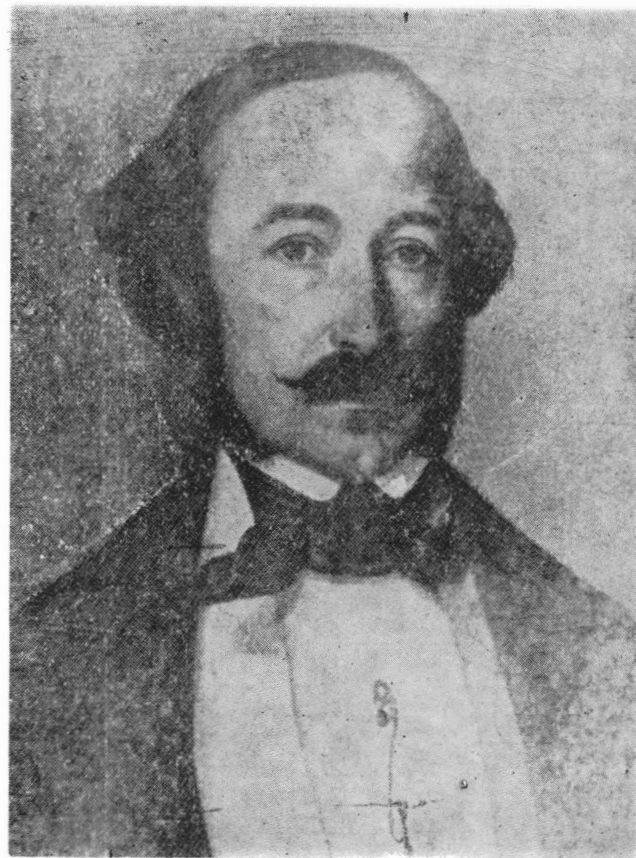
³⁵ Arhivele Statului Brașov, fond Reuniunea română de gimnastică și cîntări din Brașov, dosar 80, anexa 4

³⁶ *Ibidem*, anexa 15

³⁷ *Ibidem*, registru 6, anexa 13; Teodor Virgolici, *Ecourile literare ale cuceririi independenței naționale*, Editura Eminescu, București, 1976, p. 156

Diamandi Manole (1833—1899), președintele „Comitetului românilor din Brașov, pentru ajutorarea soldaților români răniți“.

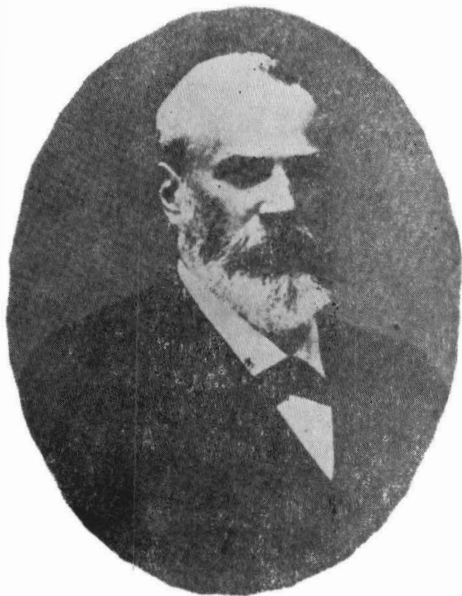
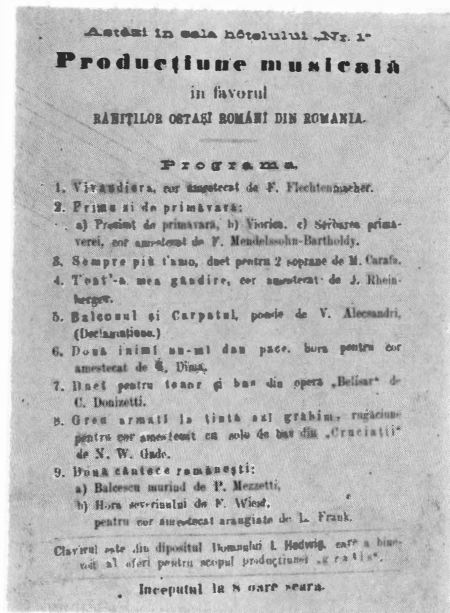
N. Th. Ciurcu, casierul comitetului brașovean.

Locuința lui Diamandi I. Manole, unde a funcționat Comitetul românilor din Brașov (astăzi str. Poarta Scheilor nr. 18).

Dr. Iohan Altstädter (1830—1880) din Brașov, care, în timpul războiului de independență a fost medic șef al ambulanțelor „Crucii Roșii” din București.

Dr. Josef Wilhelm Fabricius (1830—1888) din Brașov, căruia guvernul român îi acreditează, în perioada războiului de Independență, direcția spitalelor militare.

Die
Kronstädter Zeitung
ersch. am 1. Dec.
1877. Preis 10 Pf.
Jahrespreis 3 Mark.
Anzeigenpreis 10 Pf.
für die erste Zeile.
für die zweite Zeile 5 Pf.
für die dritte Zeile 3 Pf.
für die vierte Zeile 2 Pf.
für die fünfte Zeile 1 Pf.
für die sechste Zeile 1 Pf.
für die siebte Zeile 1 Pf.
für die achte Zeile 1 Pf.
für die neunte Zeile 1 Pf.
für die zehnte Zeile 1 Pf.
für die elfte Zeile 1 Pf.
für die zwölfte Zeile 1 Pf.
für die dreizehnte Zeile 1 Pf.
für die vierzehnte Zeile 1 Pf.
für die fünfzehnte Zeile 1 Pf.
für die sechzehnte Zeile 1 Pf.
für die siebenzehnte Zeile 1 Pf.
für die achtzehnte Zeile 1 Pf.
für die neunzehnte Zeile 1 Pf.
für die zwanzigste Zeile 1 Pf.
für die einundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die zweiundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die dreiundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die vierundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die fünfundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die sechsundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die siebenundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die achtundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die neunundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die dreißigste Zeile 1 Pf.
für die einunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die zweiunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die dreiunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die vierunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die fünfunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die sechsunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die siebenunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die achtunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die neununddreißigste Zeile 1 Pf.
für die vierzigste Zeile 1 Pf.
für die einundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die zweiundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die dreiundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die vierundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die fünfundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die sechsundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die siebenundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die achtundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die neunundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die fünfzigste Zeile 1 Pf.
für die einundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die zweiundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die dreiundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die vierundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die fünfundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die sechsundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die siebenundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die achtundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die neunundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die hundertste Zeile 1 Pf.

Kronstädter Zeitung.

Interessanterhalt
nach der Kronstädter Zeitung
ersch. am 1. Dec.
1877. Preis 10 Pf.
Jahrespreis 3 Mark.
Anzeigenpreis 10 Pf.
für die erste Zeile.
für die zweite Zeile 5 Pf.
für die dritte Zeile 3 Pf.
für die vierte Zeile 2 Pf.
für die fünfte Zeile 1 Pf.
für die sechste Zeile 1 Pf.
für die siebte Zeile 1 Pf.
für die achte Zeile 1 Pf.
für die neunte Zeile 1 Pf.
für die zehnte Zeile 1 Pf.
für die elfte Zeile 1 Pf.
für die zwölfte Zeile 1 Pf.
für die dreizehnte Zeile 1 Pf.
für die vierzehnte Zeile 1 Pf.
für die fünfzehnte Zeile 1 Pf.
für die sechzehnte Zeile 1 Pf.
für die siebenzehnte Zeile 1 Pf.
für die achtzehnte Zeile 1 Pf.
für die neunzehnte Zeile 1 Pf.
für die zwanzigste Zeile 1 Pf.
für die einundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die zweiundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die dreiundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die vierundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die fünfundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die sechsundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die siebenundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die achtundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die neunundzwanzigste Zeile 1 Pf.
für die dreißigste Zeile 1 Pf.
für die einunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die zweiunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die dreiunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die vierunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die fünfunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die sechsunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die siebenunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die achtunddreißigste Zeile 1 Pf.
für die neununddreißigste Zeile 1 Pf.
für die vierzigste Zeile 1 Pf.
für die einundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die zweiundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die dreiundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die vierundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die fünfundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die sechsundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die siebenundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die achtundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die neunundvierzigste Zeile 1 Pf.
für die fünfzigste Zeile 1 Pf.
für die einundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die zweiundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die dreiundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die vierundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die fünfundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die sechsundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die siebenundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die achtundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die neunundfünfzigste Zeile 1 Pf.
für die hundertste Zeile 1 Pf.

Nr. 198.

Freitag 14. December 1877

XLI. Jahrgang.

— (Plevna-Feier in Kronstadt.) Zu Ehren der Einnahme von Plevna wurden Dienstag Abends Freuden-schüsse und Raketen von den Höhen um Kronstadt losgebrannt. Auch war, wie die „Gaz. Transf.“ erzählt, die ganze obere Vorstadt auf den Beinen und in feierlichem Jubel ob der Waffenerfolge der rumänischen Brüder jenseits der Karpathen; es wurde daselbst auch illuminirt. Mit Pokuliren und begeistertem Toastiren feierte eine große Anzahl der rumänischen Intelligenz das freudige Ereigniß in dem sogenannten „Hauptquartier von Griviza“, welches vor Kurzem, ähnlich dem von den Sachsen im Jahre 1871 gegründeten „Hauptquartier von Versailles“, gegründet wurde.

Spital de campanie, 1877.

cu obolul lor, de a se alipi cu inima și sufletul lor lângă surorile lor, lângă frații lor din România independentă spre a alina durerile ostașilor români răniți”³⁸. La primirea acestei vești, Dimandi I. Manole îi scria următoarele lui Dimitrie Ghica: „Această distinsă onoare ce ați făcut-o mamelor, soțiilor și fiicelor noastre e sublimă, e încurajatoare, ea va rămîne cu pietate adînc înrădăcinată în inimile românilor din Transilvania”³⁹.

Spiritul de profundă solidaritate cu care românii brașoveni au răspuns apelurilor de a se alătura efortului uriaș al întregii națiuni române de sprîjinire a războiului pentru independență s-a manifestat cu aceeași dăruire și în lunile următoare. La reîntoarcerea sa de la București unde a stat mai bine de patru luni, Diamandi I. Manole centralizează donațiile bănești sosite între timp pe adresa sa și le anunță global la primărie. Din cei 526,23 florini, 114 franci aur și 12 ducăți⁴⁰ 90,42 florini și 43 franci reprezentau contribuții din Brașov, Timiș, Sînpetru și Rupea⁴¹. Și în anul 1878 continuă să fie înregistrate la autoritățile locale noi ofrande în bani pentru soldații români răniți. De la 2 februarie și pînă la 8 mai 1878 — cînd se consemnează în registrele primăriei ultima colectă — se mai expediază la București contribuții bănești de 721 florini⁴².

La apelul Mariei Rosetti adresat negustorilor din Transilvania⁴³, Diamandi Manole trimite 500 franci aur, însoțiți de o emoționantă scrisoare, din care reproducem următoarele:

„Femeile române din întreaga Românie, părăsindu-și căminul și familiile lor și alergînd să aline durerile bravilor soldați răniți în lupta pentru independența patriei și pentru onoarea și reinălțarea numelui românesc au dat asemenea lumii dovada că românii au mame, fiice și surori cu inimi nobile și simțăminte patriotice”⁴⁴.

Cu aceeași însuflețire s-au angajat în colectarea ofrandelor și Anastasia Popescu și Zinca Roman din Făgăraș. Printre documentele create de fosta prefectură a județului Făgăraș există și șapte chitanțe despre contribuțiile bănești ale locuitorilor din localitățile fostului județ Făgăraș. La 8 august 1877⁴⁵ Comitetul central al Societății de Cruce Roșie din România confirmă primirea sumei de 558 lei „cu care frații noștri vin în ajutorul soldaților care luptă pentru drepturile și independența României”. Două luni mai tîrziu, la 12 septembrie, cu nr. 1 334⁴⁶ se confirmă primirea sumei de 108 lei și 42 bani precum și a altor obiecte trimise de Anastasia Popescu și Zinca Roman. În ziua de 14 septembrie⁴⁷ se expediază la București prin poșta locală 224,21 florini.

³⁸ „Gazeta Transilvaniei” nr. 46 din 16/28 iunie 1877

³⁹ „Gazeta Transilvaniei” nr. 52 din 6/18 iulie 1877

⁴⁰ Arhivele Statului Brașov, fond Primăria Brașov, acte prezidiale, registru nr. IV. M 26 — 1877

⁴¹ „Gazeta Transilvaniei” nr. 98 din 15/27 decembrie 1877

⁴² Arhivele Statului Brașov, fond Primăria Brașov, acte prezidiale, registru nr. IV. M 27 — 1878

⁴³ „Gazeta Transilvaniei” nr. 46, din 16/28 iunie 1877

⁴⁴ *Ibidem*, nr. 96, din 8/20 decembrie 1877

⁴⁵ Arhivele Statului Brașov, fond Prefectura județului Făgăraș, 1878, dos. 49 anexa 1

⁴⁶ Arhivele Statului Brașov, fond Prefectura județului Făgăraș, 1878, dos. 49, anexa 2

⁴⁷ Arhivele Statului Brașov, fond Prefectura județului Făgăraș, 1878, nr. 109, chitanțele nr. 59 — 60

Vrednicile militante pe țărîm social și național din Făgăraș, Anastasia Popescu și Zinca Roman, lansează prin presă în 21 noiembrie 1877⁴⁸ un nou apel pentru ajutor „căci frații noștri singurează pentru cauza românismului, prin urmare a noastră, a fiecărui român”. În urma acestui apel, pînă la sfîrșitul lunii noiembrie se prezintă subprefectului din Făgăraș patru recipise privind trimiterea la București a sumei de 321 florini⁴⁹. În ultimele două luni ale anului 1877 se mai înregistrează drept colecte bănești pentru ajutorarea soldaților români răniți alți 245 franci aur și 132 florini⁵⁰. Preotul Ioan Comșa din Zărnești trimite direct la București 128,80 lei⁵¹.

În anul 1878 documentele consemnează noi mărturii ale solidarității românești. La 14 februarie 1878⁵² Zinca Roman anunță autoritățile despre colectarea a 190 franci aur și 276 florini, iar la 13 martie⁵³ este rîndul Anastasiei Popescu să justifice expedierea la Crucea Roșie din București ajutoare în valoare de 185 florini, Notarul comunei Vlădeni înaintează subprefectului Daniel Gremoiu „lista despre ofrandele benevole colectate în comunitatea Vlădeni pentru soldații români răniți în rezel”⁵⁴, la care anexează o recipisă despre 31 florini și 70 cr. trimiși „Gazetei Transilvaniei”. Totalizarea donațiilor bănești, făcută pe baza izvoarelor semnalate pînă acum, ne arată că locuitorii din județul Brașov au contribuit pentru susținerea războiului pentru independența României cu valoroasa sumă de 17 304,73 franci aur.

Femeile române au depus o muncă neobosită pentru confecționarea și colectarea materialelor necesare ostașilor de pe front. Referindu-se la această activitate, scriitoarea Maria Baiulescu scria: Mama mea ... lucra cu toată casa la „scame” ce se desfăceau din pinză veche de Olanda; de asemenea, făceau fășii. În scopul acesta cutreiera toate casele românești să le îndemne și să le adune”⁵⁵. Iar Catinca Birseanu, soția profesorului și publicistului Andrei Birseanu, în amintirile sale arăta: „Mătușa mea, Sevastia Mureșianu, a trimis 30 kg de șarpie — pe atunci nu era vată — pentru răniți. Lucram toți copiii de ne dureau degetele, pînă ce s-a terminat acea cantitate colosală. Trebuia să fie tot din olandă veche. Biata lelița Sevastia a primit decorația cînd era în agonie”⁵⁶.

Din Brașov s-au colectat 62,748 kg scame, 14 kg vată, 176 bucăți feși, 352 bucăți bandaje, 258 bucăți comprese, 399 triunghiuri, 97,20 m pinză, 27 cămăși și alte materiale⁵⁷, la care se mai adaugă cele 30 kg de scame și

⁴⁸ „Gazeta Transilvaniei” nr. 90 din 17/29 noiembrie 1877

⁴⁹ Arhivele Statului Brașov, fond Prefectura județului Făgăraș, 1878, nr. 109, chitanțele 180, 188, 189 și 193

⁵⁰ *Ibidem*, 1877, registru 215

⁵¹ *Ibidem*, 1878 nr. 50

⁵² *Ibidem*, registru nr. 232

⁵³ *Ibidem*

⁵⁴ Arhivele Statului Brașov, fond Prefectura județului Făgăraș, 1878, nr. 115; „Gazeta Transilvaniei” nr. 25 din 30 martie/11 aprilie 1878

⁵⁵ Sextil Pușcariu, *Răsunetul războiului pentru independență în Ardeal, în Războiul neamului 1877–1878*, București, 1927, p.204

⁵⁶ *Ibidem*, p. 204–205

⁵⁷ „Gazeta Transilvaniei” nr. 47 din 9 iunie/1 iulie, nr. 51 din 23 iunie/5 iulie, nr. 57 din 24 iulie/5 august și nr. 69 din 4/16 septembrie 1877

bandaje oferite de Sevsatia Mureșianu⁵⁸. Femeile din Iăgăraș donează 30,310 kg scame, 80 triunghiuri, 94 comprese, 50 feși⁵⁹, cele din Rupea 37,45 m pînză nouă, 1,90 kg scame, 15 feși, 16 triunghiuri, 83 comprese, 6 cămăși⁶⁰. Din Voivodenii Mari se adună 22 kg scame, 69 comprese și 10 feși⁶¹, din Poiana Mărului 83 coți de pînză⁶², iar din Șercăița 61 coți de pînză⁶³. Centralizate aceste ofrande se ridică la 146,148 kg scame, 14 kg vată, 251 feși, 352 bandaje, 504 comprese, 495 triunghiuri, 278,65 m pînză și multe alte articole de îmbrăcăminte. Frații Stănescu, Diamandi I. Manole și alții pe lângă importantele donații bănești, au mai oferit pentru soldații răniți 2 514 bucăți scindurele⁶⁴.

În privința nominalizării persoanelor din Brașov care, prin ofrandele menționate, au dat dovadă și în această împrejurare de adînci sentimente de solidaritate națională, se păstrează 12 liste originale cu „colectele pentru soldații răniți din România de la românii din Brașov”⁶⁵. Prima listă cuprinde cele 78 de persoane care au făcut donații în ședința de constituire a comitetului de ajutorare, iar a doua este doar un extras din prima. Listele 3—12 sînt întocmite după dizolvarea comitetului. Chiar dacă în aceste liste nu se indică și valoarea contribuțiilor bănești făcute, reținem atenția faptul că în listele 4 și 9 sînt menționate 32 de „comitete” prin care se colectau ajutoarele în bani, ceea ce denotă că în ciuda desființării comitetelor românești din Transilvania de către autoritățile de la Budapesta, acțiunile pentru susținerea războiului popular al independenței s-au desfășurat în mod organizat, cu aceeași intensitate.

Pe listele de contribuabili, care însumează un număr de 865 persoane, unele făcînd mai multe donații, figurează numele unor cunoscuți fruntași ai vieții economice și culturale din Brașov ca: George Barițiu, Aron Densușeanu, Ioan Lapedat, Ioan și Diamandi Manole, Ion Meșotă, George Dima, Iacob Teclu, Iosif Barac, Constantin Popasu, Ioan Petric frații Orghidan, frații Stănescu, Bartolomeu Baiulescu, George Lacea, Nicolae Th. Ciurcu, Ioan Neagoe, Ștefan Iosif, Ioan Lengheru, Ioan B. Pop, Vasile Saftu, Ioan Moroianu, Teodor Nicolau, Radu Ioan, Nicolae și Sterie Stinghe. Dar marea majoritate a donațiilor pentru alinarea suferințelor răniților și ajutorarea familiilor rămase fără sprijin „provin de la acea clasă a societății noastre care este avizată a-și hrăni familia cu două brațe”, după cum sublinia ziarul „Telegraful român” la 23 iunie 1877⁶⁶. În fruntea celor 83 femei române din Brașov găsim pe Sevastia Mureșianu, Hareti Stănescu, Maria Barițiu, Maria Diamandi Manole, Maria N.Ciurcu, Elena Baiulescu, Zoe și Maria Dima⁶⁷.

⁵⁸ *Ibidem*, nr. din 8/20 mai 1877

⁵⁹ *Ibidem*, nr. 59 din 31 iulie/12 august 1877

⁶⁰ *Ibidem*, nr. 69 din 4/16 septembrie 1877

⁶¹ *Ibidem*, nr. 91 din 20 noiembrie/2 decembrie 1877

⁶² *Ibidem*, nr. 93 din 27 noiembrie /9 decembrie 1877

⁶³ *Ibidem*, nr. 72 din 15/27 septembrie 1877

⁶⁴ *Ibidem*, nr. 51 din 3/15 iulie 1877

⁶⁵ Muzeul primei școli românești din Schei—Brașov, dosar 1877

⁶⁶ N. A. dăniloiaie, *Cucerirea independenței de stat a României, 1877—1878*, Editura politică, București, 1973, p.59—60

⁶⁷ „Gazeta Transilvaniei” nr. 47 din 19 iunie/1 iulie 1877

În Făgăraș, Anastasia Popescu și Zinca Roman, alături de Maria Etreș, Ioan Roman, Alexandru Micu, Maria și George Aiser, I. Durlea se află printre cei foarte mulți patrioți care au făcut importante ofrande în bani și materiale ⁶⁸.

Animăți de nobile sentimente patriotice, locuitorii satelor județului Brașov s-au încadrat de la început mișcării de solidaritate cu România. Cu toată sărăcia în care erau nevoiți să trăiască, un număr de 1 158 săteni din următoarele localități au contribuit cu sume de bani, îmbrăcăminte și cereale la susținerea armatei neatințării: Vad — 30, Veneția de jos — 13, Breaza — 11, ⁶⁹ Galați — 62, Șinca veche — 35, Șercăița — 41, Drăguș — 18, Beclean — 4 ⁷⁰, Lisa — 94, Voivodenii Mari — 20 ⁷¹, Grid — 9, Toderița — 19, Șinca nouă — 94, Poiana Mărului — 44 ⁷², Rupea — 72 ⁷³, Sinpetru — 28 ⁷⁴, Vaida Recea — 44 ⁷⁵, Stupini — 70 ⁷⁶, Dîrste-Brașov — 52 ⁷⁷, Turches-Săcele — 177⁸, Ohaba — 162 ⁷⁹, Ghimbav — 61 ⁸⁰, Vlădeni — 58 ⁸¹, Simon-Bran — 93 ⁸². Au mai făcut ofrande locuitorii din Cața, Zărnești, Rîșnov, Târlungeni, Riușor, Bran, Ticuș, Cuculata, Dăișoara, Sîmbăta de Jos, Tohanul Vechi.

Valoroasele ofrande și numărul mare de locuitori care le-au făcut dovedesc încă o dată că războiul pentru cucerirea independenței depline a României a avut un caracter de masă, devenind o preocupare a întregii societăți românești.

Ajutoarele menționate n-au constituit singurul mijloc prin care românii din Austro-Ungaria au sprijinit războiul de independență. Mulți tineri din Transilvania, unii aflați deja în România, alții care au trecut ulterior, fie cu pașapoarte, fie în mod clandestin, s-au înrolat ca voluntari în armata română pentru a participa direct la obținerea victoriilor pe cîmpul de luptă.

Din județul Brașov sînt cunoscute numele tinerilor făgărașeni care au luptat pe frontul independenței: Vicențiu Grama, Nicolae Grancea, Gheorghe Borzea, Ioan Dejean, Ioan Popovici, Corneliu Aiser, Alexandru Blaiu și

⁶⁸ *Ibidem*, nr. 59 din iulie/12 august 1877

⁶⁹ *Ibidem*, nr. 60 din 4/16 august 1877

⁷⁰ *Ibidem*, nr. 72 din 15/27 septembrie 1877

⁷¹ *Ibidem*, nr. 91 din 20 noiembrie/2 decembrie 1877

⁷² *Ibidem*, nr. 92 din 24 noiembrie/6 decembrie și nr. 93 din 27 noiembrie/9 decembrie

1877

⁷³ *Ibidem*, nr. 69 din 4/16 septembrie 1877 și nr. 9 din 2/14 februarie 1878

⁷⁴ „Gazeta Transilvaniei” nr. 13 din 16/28 februarie 1878

⁷⁵ *Ibidem*, nr. 15 din 23 februarie/7 martie și nr. 18 din 5/17 martie 1878

⁷⁶ *Ibidem*, nr. 16 din 26 februarie/10 martie 1878

⁷⁷ *Ibidem*, nr. 17 din 2/14 martie 1878

⁷⁸ *Ibidem*, nr. 20 din 12/24 martie 1878

⁷⁹ *Ibidem*, nr. 20 din 12/24 martie, nr. 21 din 16/28 martie și nr. 22 din 19/31 martie 1878

⁸⁰ *Idem*, nr. 22 din 19/31 martie 1878

⁸¹ Arhivele Statului Brașov, fond Prefectura județului Făgăraș, 1878, dos. 115; „Gazeta Transilvaniei” nr. 25 din 30 martie/11 aprilie 1878

⁸² „Gazeta Transilvaniei” nr. 36 din 4/16 mai 1878; În afara localităților indicate, Diamandi Manole și Hareți Stănescu au primit ofrande din aproape toate părțile Transilvaniei, precum și unele din localități din Ungaria. cf. Paul Abrudan, op. cit. p. 46

Damaschin Popa Radu⁸³. Toți aceștia au fost puși sub urmărire de către procuratura din Brașov⁸⁴, iar Damaschin Popa Radu și Ioan Popovici, funcționari județeni, prin hotărîrea comisiei administrative a județului Făgăraș sint pedepsiți cu pierderea serviciului și restituirea salariilor pe luna iunie⁸⁵.

Tinerilor voluntari făgărășeni li se mai adaugă sublocotenentul Stanciu din Viștea, rănit în luptele de la Plevna⁸⁶ și Berceanu din Zărnești⁸⁷. La 10 octombrie 1877 Teofil Frincu din București informa redacția „Gazetei Transilvaniei” că într-un timp foarte scurt i-au dispărut cinci scrisori, dintre care patru erau adresate „Gazetei”, iar a cincea „unei familii persecutată de soartă, al cărei fecior se află ca sergent-major într-un regiment de linie”⁸⁸. Dar numărul tinerilor transilvăneni care au îmbrățișat cauza fraților lor din România trebuia să fi fost mult mai mare din moment ce aceste acțiuni au produs îngrijorarea autorităților de la Viena și Budapesta, nevoite să recurgă la demersuri diplomatice pe lingă guvernul român pentru extrădarea voluntarilor români din Transilvania. Refuzînd extrădarea, Mihail Kogălniceanu, ministrul de externe, în scrisoarea adresată lui Bălăceanu, agentul diplomatic al României la Viena, arată că ministrul Andrassy „va judeca și va înțelege că ceea ce n-a făcut în 1860 cînd a fost vorba de maghiarii persecutați, n-am să fac mai ales astăzi, cînd e vorba de Români”⁸⁹.

În 11 iunie 1877⁹⁰, primul ministru Tisza Kálmán îi cere lui Zwiedinek, consulul general cezaro-crăiesc la București, să-l informeze despre știrile în legătură cu tinerii recruți din Făgăraș și Sibiu care au fugit în România pentru a se înrola în armata română și „care au fost primiți la Ploiești cu demonstrații și manifestări de bucurie entuziastă”. În raportul său din 12 iunie 1877⁹¹, Zwiedinek, arată că „într-adevăr mulți tineri români, în cea mai mare parte studenți, venind din Transilvania prin Timișul de sus și trecînd pe dincolo vin aici, ca în București să se înroleze în armata română”.

Documentele vremii vorbesc pe larg despre exodul peste munți al tinerilor din Transilvania, în special al celor supuși la recrutare. În raportul vice-consulului cezaro-crăiesc din Ploiești din 9 iulie 1877 către agenții diplomatiци cezaro-crăiești și consulul general din București⁹² se menționa că în armata română se înrolează ca voluntari „mulți tineri români transilvăneni, care aici sîrvesc în mod voluntar și în provincia natală sint obligați să-și satisfacă

⁸³ Cf. Sextil Pușcariu, *op. cit.*; Documente privind istoria României. Războiul pentru independență, vol. III, București 1953, p. 313, doc. 615; Vasile Netea, *Transilvania și războiul de independență*, în Magazin istoric, 1967, nr. 1, p. 12—14; *idem*, Lupta românilor din Transilvania ..., p. 408; Paul Abrudan, *Aspecte ale sprijinului acordat de românii din Transilvania războiului pentru cucerirea independenței de stat a României*, în Revista de istorie, nr. 4, aprilie 1976, p. 587—590.

⁸⁴ „Gazeta Transilvaniei” nr. 34 din 5/17 mai 1877.

⁸⁵ Liviu Maior, *Contribuții documentare la ecoul războiului de independență în Transilvania*, în Studia Universitatis Babeș-Bolyai, series historia, fasciculus, 1, 1973, p. 86, anexa x.

⁸⁶ Paul Abrudan, *op. cit.* p. 589.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 590;

⁸⁸ „Gazeta Transilvaniei” nr. 78 din 6/18 octombrie 1877.

⁸⁹ Documente . . Războiul pentru independență, vol. III, p. 709—710, doc. 1320; N. Iorga *Correspondence diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er*, Paris, 1923, p. 277—278.

⁹⁰ Arhivele Statului București, microfilme Austria, rola 175, cadru 259.

⁹¹ Liviu Maior, *op. cit.* p. 83, anexa V.

⁹² Arhivele Statului București, microfilme Austria, rola 175, cadrele 8—9.

serviciul militar". În multe cazuri soldați de origine română din armata austro-ungară își lepădau haina militară și treceau Carpații în România. La 15 iulie 1877⁹³, postul de grăniceri din Breaza, județul Brașov, cerea Judecătoriei de ocol din Făgăraș să condamne pe ciobanul Dumitru Milia, la care s-au găsit mai multe obiecte militare lăsate acolo de un soldat „dezertor”.

Nesupunerile la încorporare luaseră proporții îngrijorătoare, fapt ce determină Ministerul de interne de la Budapesta să ceară prefectilor din județele Brașov, Sibiu, Tîrnava Mare, Mureș—Turda, Făgăraș, Trei Scaune, Ciuc și Bistrița să facă propuneri amănunțite „în ce chip ar putea fi împiedicată sigur această dezertare masivă”⁹⁴. Ca răspuns, prefectul comitatului Brașov, la 5 iulie 1877⁹⁵, raporta că din județele Brașov și Făgăraș sînt peste 1 000 de dezertori, obligați la serviciul militar, care în cea mai mare parte se află probabil în țara valahă și care rar se reîntorc aici în timpul obligațiunii la serviciul militar”. Pentru a se pune capăt trecerii peste frontieră a celor obligați la serviciul militar, prefectul, printre altele, propune să fie trași la răspundere părinții, sau amendați. Dacă nu-și prezintă fiul, sau dacă nu indică locul unde se găsește agențiile cesaro regești din România să fie obligate să ceară extrădarea celor obligați la serviciul militar, să fie restrînsă eliberarea permiselor de trecere a frontierei și să se elibereze numai locuitorilor din imediata apropiere a frontierei.

Încă din 29 iunie 1877⁹⁶ Ministerul de interne impune restricții la eliberarea pașapoartelor pentru cei obligați la serviciul militar, rezerviști și honvezi. Acestora li se pot elibera pașapoarte numai de către ministerul de interne, la recomandarea autorităților locale. Iar prin ordinul din 25 iulie 1877⁹⁷ același minister cere ca pentru trecerea în România să se elibereze pașapoarte, „cu cea mai mare severitate” și cu respectarea oridnelor speciale ce s-au dat anterior pentru sectorul de graniță cu România, întrucît, unii care trec această graniță fără pașapoarte se expun la mari neplăceri, inclusiv la aceea de a fi excortați. Mai târziu, la 7 octombrie 1877⁹⁸ tot Ministerul de interne anunță comitatele că dezertorii vor fi urmăriți de către Ministerul de externe prin consulatele austro-ungare din țările respective. Totodată se cere acestora să se adreseze ministerului atunci cînd iau măsuri de găsire a dezertorilor fugiți peste hotare și să nu se mai adreseze direct consulatelor.

Nici de data aceasta măsurile luate de autorități n-au putut împiedica pe tinerii români să plece la frații lor de dincolo de munți. În ziua de 30 septembrie 1877⁹⁹ subprefectul județului Severin trimite la organul similar din Făgăraș lista celor 116 persoane care în anul 1877 nu s-au prezentat la încorporare. Prefectura din Cluj, la 24 noiembrie 1877¹⁰⁰, făcea același lucru, indicînd numele celor 51 de tineri sustrași de la satisfacerea serviciului militar. La fel, din orașul Făgăraș și comuna Beclean în ultimele luni ale anului

⁹³ Arhivele Statului Brașov, fond Tribunalul Brașov, 1877, dos. 59

⁹⁴ I. Iviu Maior, *op. cit.* p. 84, anexa VII

⁹⁵ *Ibidem*, p. 84—85, anexa VIII

⁹⁶ Arhivele Statului Brașov, fond Primăria Brașov, acte prezidiale, 1877, nr. 315

⁹⁷ Ioan Pleșa, Octavian Rotaru, *Războiul de independență al României de la 1877—1878 reflectat în documentele păstrate de Arhivele Statului Alba*, ms. p. 19

⁹⁸ *Ibidem*

⁹⁹ Arhivele Statului Brașov, fond Prefectura județului Făgăraș, 1877, nr. 5010

¹⁰⁰ *Ibidem*, nr. 5504

1877 un număr de 176 tineri nu s-au supus ordinului de recrutare¹⁰¹, iar din comunele Veneția și Șercaia altele 138 de persoane¹⁰².

De teama de a nu fi persecutați membrii familiilor celor plecați ca voluntari și de a păstra relațiile de bună vecinătate cu Austro-Ungaria, presa românească a vremii a păstrat totală discreție în privința acestora. Totuși, la Arhivele Statului Brașov, se păstrează unele din dosarele penale ale tinerilor care în timpul războiului de independență s-au sustras serviciului militar. Unii au fost puși sub urmărire penală în timpul cât au fost plecați, iar alții au fost deferiți justiției după reîntoarcerea lor din România.

Astfel, în anul 1877 primăria orașului Brașov cere poliției din localitate să cerceteze urgent unde se află tinărul Gămulea Vasile, salahor, care nu s-a prezentat la incorporare. Abia în anul 1878¹⁰³, căpitănia orașului raportează că cel urmărit se află la Ploiești. La 16 mai 1878¹⁰⁴ Judecătoria de ocol din Zărnești emite mandat de arestare pentru George Nițu, născut în Simon-Bran, de 22 de ani, și pentru Nicolae Cîmpeanu din comuna Vlădeni în etate de 23 de ani, ambii acuzați de refuzul serviciului militar obligatoriu și care se aflau probabil în România. Pentru aceeași faptă este urmărit și Radu Măciucă¹⁰⁵.

În anul 1878 peste 150 de tineri au fost acționați în judecată pentru sustragerea de la incorporare. Amintim aici pe cei care s-au aflat, sau care au plecat în România în anul cuceririi independenței: Mamina Nistor din Dumbrăvița¹⁰⁶, Bucur Stinghe din Șirnea¹⁰⁷, Gheorghe Pavel din Cucu-lata¹⁰⁸, Ioan Silea din Ucea¹⁰⁹, Zaharia Dumitru¹¹⁰, Gheorghe Crăciun¹¹¹, Radu Munteanu¹¹², Gheorghe Șecan¹¹³, Ioan Sașu¹¹⁴, Radu Olteanu¹¹⁵, Tomoșoiu Nicolae și Ioan Munteanu¹¹⁶, toți din Săcele, George Rinea din Făgăraș¹¹⁷, Dumitru Negulici din Stupini¹¹⁸, Alexe Orza din Șinca¹¹⁹, Iacob Rinea din Herseni¹²⁰, Nicolae Urzică și Gheorghe Munteanu din Brașov¹²¹. Cu excepția lui Mamina Nistor, care a fost achitat, toți cei menționați au fost condamnați la închisoare.

În rîndul voluntarilor transilvăneni care s-au aflat în slujba armatei române se numără și medicul Gheorghe Diamandi. Născut la Brașov în anul

¹⁰¹ *Ibidem*, 1878, nr. 2252

¹⁰² *Ibidem*, nr. 2404

¹⁰³ *Ibidem*, 1878, dos. 138

¹⁰⁴ *Ibidem*, dos. 237

¹⁰⁵ *Ibidem*, dos. 139

¹⁰⁶ *Ibidem*, 1878, dos. 25

¹⁰⁷ *Ibidem*, dos. 29

¹⁰⁸ *Ibidem*, dos. 39

¹⁰⁹ *Ibidem*, dos. 68

¹¹⁰ *Ibidem*, dos. 77

¹¹¹ *Ibidem*, dos. 90

¹¹² *Ibidem*, dos. 98

¹¹³ *Ibidem*, dos. 99

¹¹⁴ *Ibidem*, dos. 100

¹¹⁵ *Ibidem*, dos. 102

¹¹⁶ *Ibidem*, dos. 103

¹¹⁷ *Ibidem*, dos. 135

¹¹⁸ *Ibidem*, dos. 158

¹¹⁹ *Ibidem*, dos. 215

¹²⁰ *Ibidem*, dos. 337

¹²¹ *Ibidem*, 1878, dos. 272, 389

1847, urmează studiile la Viena unde își ia licența în medicină. Odată cu izbucnirea ostilităților militare intră în serviciul sanitar al armatei, remarcându-se în timpul luptelor de la Plevna. După terminarea războiului, lucrează ca medic la Giurgiu, Viena și Brăila¹²².

De numele făgărășenilor Nicolae Garcea se leagă numeroase fapte de vitejie săvârșite pe cîmpul de luptă. Ca student al facultății de medicină din București, pleacă voluntar cu ambulanța Crucii Roșii române în Serbia. În timpul războiului pentru independență este repartizat ca subchirurg la vestitul batalion II vînători, pe care-l însoțește pînă în tranșele redutei Grivița. Aici este rănit la mină și abdomen, dar a rămas neclintit, după cum relatează corespondentul ziarului „Die Presse”, pe linia întâi cit a mai putut fi de folos. S-a stins din viață la București, în vîrstă de numai 40 de ani, fiind în ultimii ani medic militar activ¹²³.

Un alt medic brașovean care a lucrat în spitalele din România în timpul evenimentelor din anii 1877–1878 a fost Constantin Gh. Nica. A studiat medicina la Viena, devenind medic pediatru. Aflat pentru scurt timp în Rusia, doctorul Constantin Nica a fondat și condus un spital de lingă Odesa. Apoi s-a stabilit la București, unde s-a remarcat ca un bun specialist¹²⁴.

Dînd dovadă de profundă solidaritate umană, mai mulți medici sași din Țara Birsei au trecut în România unde au desfășurat o valoroasă activitate pentru vindecarea celor răniți pe front. Este vorba de Johann Altstädter, numit medic șef al spitalelor de ambulanță din București, Eduard Kopony, Karl Beldi și Josef Wilhelm Fabricius¹²⁵.

În anul cuceririi independenței doi brașoveni au ocupat funcții de răspundere în administrația din Dobrogea. Din raportul cezaro regesc din Sulina către ambasadorul la Constantinopol, contele Zichy, din 23 august 1877¹²⁶, aflăm că Kostaki Dimitriu, născut la Brașov, a fost numit șef politic al circumscripției Mahmudia, iar Nicolae Circa din Satulung-Săcele a ocupat aceeași funcție în Hirșova. Acesta din urmă s-a stabilit în Dobrogea mai bine de 10 ani și exercita o mare influență asupra oierilor veniți de peste munți.

Acordînd tot sprijinul material și luptînd cu arma în mînă pentru obținerea victoriilor nemuritoare ale armatei neatrînrării, românii din monarhia austro-ungară considerau că în acest fel își apără propria lor cauză, iar o Românie independentă și suverană este cea mai sigură cheazășie pentru realizarea scopului final, pe care „Gazeta Transilvaniei” îl înfățișa ca năzuința poporului român de a putea serba și „marea sărbătoare a unității sale”¹²⁷.

¹²² Vasile Manoliu, *Contribuția Transilvaniei și a Banatului la alinarea suferințelor răniților din războiul pentru independență*, în *Contribuții la istoria medicinei în R.P.R.*, sub redacția prof. Dr. V. Bologa, Editura medicală, București, 1955, p. 280.

¹²³ Valeriu L. Bologa, *op. cit.* p. 3; Vasile Manoliu, *op. cit.* p. 280.

¹²⁴ Valeriu L. Bologa, *op. cit.* p. 3; Vasile Manoliu, *op. cit.* p. 280–281; Valeriu Bologa și Teodor Ghițau, *Fapte de vrednicie ale medicilor și sanitarilor români în războiul din 1877–1878*, în *Contribuții la istoria medicinei în R.P.R.*, p. 268.

¹²⁵ Vasile Manoliu, *op. cit.*, p. 279–280.

¹²⁶ Cf. Dr. Michael Kroner, *Poziția sașilor brașoveni față de războiul pentru cucerirea independenței de stat a României*, în volumul de față.

¹²⁷ Liviu Maior, *op. cit.* p. 86–87, anexa XI.

¹²⁸ Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 144.